CUDES JOURNAL CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES

Mammadov, N. (2020). Uluslararası Muhasebe Standartlarının Uygulanmasında Entegrasyon Sorunları: Azerbaycan Örneği. *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 3(2), 71-76.

Research Article

Uluslararası Muhasebe Standartlarının Uygulanmasında Entegrasyon Sorunları: Azerbaycan Örneği

Integration Problems in the Application of International Accounting Standards: The Case of Azerbaijan

Nicat MAMMADOV
Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi
mammadovv.n@gmail.com
ORCİD: 0000-0001-5935-7707

DOI: 10.37154/ijopec.2020.21

Article Info

Received: 11.11.2020
Accepted: 15.12.2020

Keywords: International Accounting Standards, Accounting, Azerbaijan National Accounting Standards

Abstract

Although it is easy and comfortable for accountants to apply international accounting standards worldwide and use accounting in a single language, integration with these standards is a very complex and difficult process. This study aims to explain the problems encountered in the integration of international accounting standards and the reasons for these problems, especially in the Azerbaijani economy during the transition to these standards. Consequently, factors such as socio-cultural, political, economic and legal structures are important issues to be taken into consideration while investigating which factors are the source of the problems of integration with international accounting standards.

Makale Bilgisi

Geliş: 11.11.2020
Onay: 15.12.2020

Anahtar sözcükler: Uluslararası Muhasebe Standartları,Muhasebe,Azerbaycan Milli Muhasebe Standartları

Öz

Uluslararası muhasebe standartlarının dünya genelinde uygulana bilmesi, muhasebenin tek bir dilde kullanılmasının muhasebeciler için kolay ve rahat olmasına rağmen bu standartlara entegrasyon oldukca karmaşık ve zor bir süreçtir. Bu çalışma uluslararası muhasebe standartlarının entegrasyonunda karşılaşılan sorunları ve bu sorunların neden kaynaklanmasını özellikle azerbaycan ekonomisinde bu standartlara geçiş sürecinde yaşanan sorunları açıklamayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak uluslararası muhasebe standartlarına entegrasyon sorunlarının kaynağını hangi faktörlerin oluşturduğunu araştırırken sosyo-kültürel, siyasi, ekonomik ve hukuk yapıları gibi faktörler göz önünde bulundurulması gereken önemli konulardır.

1. GİRİŞ

Küreselleşmenin etkisi dünya genelinde ticari faaliyetlerin sınır tanımaz duruma gelmesine neden olmuştur. Bu etkiler ile birlikte şirketler artık ulusal olmaktan çok uluslararası arenaya açılmaya olanak sağlamıştır. Tüm bu gerekçeler ile artık muhasebenin dünya genelinde farklılık göstermesi ticari faaliyetlerin yürütülmesinde zorluklar yaratmaktadır. Bu durumda artık muhasebenin ortak ve tek bir dilde konuşulması çözüm yolu olarak görülmektedir.

Muhasebe, tek bir standart halinde dünya genelinde uygulanması oldukca zor ve karmaşık bir süreçtir. Her bir ülkenin kendisine özgü sosyo-kültürel, ekonomik, hukuk, dil yapıları vardır. Bu faktörlerin ülkeler arasında farklılık göstermesi, muhasebe sistemlerine de yansımaktadır. Bu nedenler ile ortak muhasebe standartlarının dünya genelinde uygulanması ve entegrasyonun sağlanması gerekmektedir.

Ülkeler arasındaki bu farklılıkların ortadan kaldırılması için 1973 yılında uluslararası muhasebe standartları kurulu (İASB), uluslararası muhasebe standartı (İAS) ve uluslararası finansal raporlama standartını (İFRS) yayınlamıştır.

Bu çalışmada dünya genelinde olduğu gibi Azerbaycan'da da uluslararası muhasebe standartlarına entegrasyon sürecinde ne gibi sorunlar ile karşılaşıldığı ve bu sorunların kaynağını hangi faktörler oluşturduğu açıklanmıştır.

2. ULUSLARARASI MUHASEBE STANDART

Dünya ülkelerinde olan gelişmeler, ekonomilerindeki değişmeler ve küreselleşmenin etkisiyle ülkeler, politik veya ekonomik anlamda birbirlerine bağlı hale gelmiştir. Artan rekabet şartları gibi konularda ülke ekonomileri sürekli değişime maruz kalmaktadır.

Her ülkenin kültürel, sosyo-ekonomik, siyasi farklılıklarından dolayı tüm bu varsayımlar muhasebe sistemlerini de etkilemektedir. Bu varsayımların muhasebe sistemlerini etkilemesi nedeniyle finansal tablolarda da ülkeler arasında farklılıklar oluşmaktadır. Tüm bu etkiler, muhasebe sisteminin oldukca karmaşıklaşmasına neden olmuş ve dünya genelinde uygulanabilen yeni bir muhasebe standartının ortaya çıkmasına zemin yaratmıştır.

Uluslararası arenada, ortaya çıkan muhasebe sorunlarının çözülmesi için bir çok çözüm önerileri sunulmuştur. Bu öneriler içerisinde "Uluslararası Muhasebe Uyumlaştırması (International Accounting Harmonization)", "Muhasebe Standartlarının Yakınsaması (Convergence of Accounting Standards)" gibi yaklaşımlar ile bütün dünya ülkelerini ortak muhasebe standartları etrafında toplanması amaçlamaktadır (Ağca, 2003: 4).

Muhasebe standartları ortak bir dildir. Eğer muhasebe standarlarının önüne Uluslararası sözü ilave edilirse tüm dünya muhasebecilerinin ortak bir dilde konuştuğu muhasebe standarlarının olduğu anlamına gelmektedir. Uluslararası muhasebe standartlarının uygulanması ile hazırlanan mali tablolar, nitelik ve nicelik açısından yeterli düzeyde olmakla birlikte, yanlış değerlendirmeler ve kararların önlenmesine olanak sağlamaktadır (Guliyev, 2015: 85).

Muhasebe standartları kavram olarak 2 şekilde incelenmektedir:

1. Ulusal Muhasebe Standardı: Bir ülkenin kendi yasalarına, ekonomisine uygun standartlar geliştirmesi, yerel kurum ve işletmelerin bu standartlar çerçevesinde ilgili yerlere hesap vermesidir.

2. Uluslararası Muhasebe Standardı: Muhasebe bilgilerinin ilgili kişilere birden çok alternatifle sunan, işletme veya kurumlara en uygun seçenekleri veren bir standartdır.

2.1. Uluslararası Muhasebe Standartlarının tanımı ve kavramı

Muhasebe, eski zamanlarda yerel gereksinimleri veya sorunları çözme amaçlı teknikler oluşturmak için gerekliydi. Dolayısıyla muhasebe sistemini, her ülke kendine uygun farklı muhasebe teknikleri geliştirmek ve sorunlarını çözmek için kullanmıştır (Çankaya, 2007: 6).

Ancak bu farklılıklardan dolayı işletmelerin veya kurumların ulusal düzeyde oluşturup beyan etdikleri finansal tabloların veya bilgilerin uluslararası düzeyde anlaşılması, sorunların oluşmasıyla birlikte hatalalara neden olmuştur (Ayboğa, 2002: 42).

Dünya ülkeleri arasındaki bu farklılıkları ortadan kaldırmayı amaçlayan ve bütün ilgili kişilerin finansal tabloları anlaya bileceği bir dilde muhasebe sisteminin oluşturulması için çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların temelinde 1973 yılında kurulan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunun (IASB) oluşturduğu 2 standart vardır. Bu standartlar Uluslararası Muhasebe Standartı (IAS) diğeri ise Uluslararası Finansal Raporlama Standartıdır.

Uluslararası Muhasebe Standartı kurulu tarafından yayınlanan 41 adet Uluslararası Muhasebe Standartı ve 9 adet Uluslararası Finansal Raporlama Standartı vardır. Kısaca muhasebe standartı, muhasebe mesleğini yapan kişiler tarafından hesapların hazırlanması, kaydedilmesi ve düzenlenmesi için var olan ve kullanılan yöntem ve yaklaşımlar bütünüdür (IFRS, 2018: 3).

2. 2. Uluslararsı Muhasebe Standartı ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartının uygulanmasının amaçları

Dünya ülkelerinde olan değişmeler, küreselleşmenin etkileri ile işletmelerin mali ihtitaçlarını karşılayabilmek ve uluslararası düzeyde olan kaynaklara başvurabilmek için mali tabloların doğru, şeffaf, adaletli ve uluslararası düzeyde anlaşılır bir şekilde düzenlenmesini gerekli kılmıştır. Bu nedenler ile uluslararası muhasebe standartları veya uluslararası finansal raporlama standartları ortaya çıkmıştır. Tüm bu etmenlere dayanılarak işletmeler mali tablolarını uluslararası düzeyde hazırlanması öngörülmektedir.

Uluslararası muhasebe standartlarının oluşturma amaçları aşağıdakı gibi sıralanabir:

- Mali tabloların açık, uygun, anlaşılabilir, tarafsız ve karşılaştırılabilir olmasını sağlamak,
- Uygulamadaki farklılıkları ortadan kaldırmak,
- Muhasebe ilke ve standartlarında tekdüzen sistemini uygulamak,
- İşletme ile ilgili kişi veya kuruluşların yanlış değerlendirmelerine ve yanlış karar vermelerine engel olmak,
- Uluslararası düzeyde finansal bilginin üretilerek sunulması sırasında ortak ve herkes tarafından anlaşılır bir dil oluşturmak,
- Çok uluslu işletmelerin karşılaştıkları farklı muhasebe standartlarından kaynaklanan sorunları giderebilmek, ticari ilişkilerin sorunları giderebilmek ve bu sorunları, uluslararası muhasebe uygulamaları aracılığı ile tespit etmek.

Dolayısıyla muhasebe sisteminde edinilen bilgilerin herkes tarafından anlaşılır bir biçimde olması için doğru, anlamlı, güvenilir, gerçeğe uygun ve karşılaştırılabilir bir standarda dayanılmalı ve muhasebe standardı oluşturulmalıdır (Üstündağ, 2000: 31).

2. 3. Uluslararası Muhasebe Standartları ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Uygulanmasının Gerekliliği ve Yararları

Dünya genelinde olan sürekli değişmelerden kaynaklanan ve küreselleşmenin etkisi ile çok uluslu şirketlerin sayısında artış omuş, ülkelerin uluslararası muhasebe sistemlerine girmesi için entegrasyon süreci başlamıştır. Bu sürecin başlama kaynağı da ülkelerin yerel muhasebelerinin düzenledikleri mali tablo ve raporlarda olan farklılıklar, usulsüzlükler ve bu nedenle ortaya çıkan muhasebe skandallardır. Tüm bu sorunların ve olumsuzlukların giderilmesi için tüm dünya muhasebecilerinin ortak bir dilde konuşması gereklidir. Bu nedenler, uluslararası muhasebe standartlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır (Lewis, 2011: 12).

Kaliteli "Muhasebe Standartları" oluşturularak mali tablo ve finansal raporların dünyanın her yerinde anlaşılabilecek şekilde kamuoyuna ve ilgili kişilere sunulması ile bu sorunların çözülmesi mümkün olmuştur.

Muhasebe ve finansal raporlamada olan uluslararası farklılıklar 7 başlık altında incelenmektedir (Berberoğlu, 2002: 23).

- Politik ve Ekonomik Sistem
- Vergi Yönetimi
- Hukuk Sistemi
- Eğitim Seviyesi
- Kültür
- Finansman Kaynakları
- Ekonomik Gelişme Seviyesi

3. Azerbaycan Milli Muhasebe Standartlarının Uluslararası Muhasebe Standartlarına Geçiş Sürecinde Temel Entegrasyon Sorunları

Uluslararsı muhabese standartlarına geçiş sürecindeki en temel entegrasyon sorunlarına örnek olarak dünya genelinde oluşan sosyo-kültürel değişmeler, politik, tercüme vb. gibi faktörler verilebilir.

Günümüzde dünya genelinde çeşitli değişmeler yaşanmaktadır. Bu değişmeler küresel ekonomi, uluslararası para sistemi ve uluslararası şirketlerin dünya genelinde etkinliğinin artmasından kaynaklanmaktadır. Tüm bu değişmeler sonucu günümüz dünya piyasaları sürekli etkileşim içindedir. Artık finansal bilgilere erişebilirlik 20-30 yıl öncesi gibi zor olmamaktadır. Birçok şirket, finansal bilgilerini internet siteleri üzerinden paylaşmaktadır (Ayboğa, 2002, 42).

Uluslararası arenada sermaye piyasalarındaki bu hızlı değişikliklere, etkin faaliyet göstermek için şirketler ayak uydurmak zorundadır. Bu etkinliğin sağlanması için gerekli olan en önemli unsur işletmelerin mali tablolarıdır. Bu nedenle işletmelerin mali tabloları, finansal durum ve finansal raporlarının tüm dünya genelinde ortak yani aynı dilde hazırlanması gereklidir (Güvemli, 2008, 4).

Finansal tablolara dayanarak karar veren, bilgi edinen kullanıcılar için bu tabloların taşıması gerekli olan özellikler; karşılaştırılabilir olması, güvenli, tarafsız, doğru, adil, anlaşılabilir olmasıdır. Bu nedenle uluslararası muhasebe standartlarının oluşması ve uygulanması gerekli hale gelmiştir.

Dünya genelinde olduğu gibi Azerbaycan'da da uluslararası muhasebe standartlarına geçiş süreci izlenmektedir. Ancak araştırmacılar tarafından bu sürecin oldukça uzun süreceğine dair fikirler söylenmektedir. Dünya ülkelerinde olduğu gibi Azerbaycan'da da bu geçiş sürecini etkileyecek faktörler mevcutdur. Bu faktörler bazı durumlarda Azerbaycan'da da uluslararası muhasebe standartlarına entegrasyon sorunlarına neden olmaktadır. En önemli sorunlara örnek olarak tercüme, siyasi-politik ve kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunlar gösterilebilir (Abbasov, 2015: 65).

Tüm zorluklara rağmen, dünyanın bazı ülkelerinde olduğu gibi Azerbaycan'da da muhasebe sisteminde, tek bir dilin kullanılması yani uluslararası muhasebe standartlarının uygulanması, ülke ekonomisine fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle tüm bu farklılıkları ortadan kaldırmak için çözüm yolları aranmaktadır.

3. 1. Sosyo-Kültürel Farklılıklardan Kaynaklanan Sorunlar

Konunun başında değinildiği gibi sosyo-kültürel yapı, ülkedeki muhasebe sisteminin oluşmasında onemli etkenlerden biridir. Muhasebe sisteminin oluşmasında sadece sosyo-kültürel yapı değil aynı zamanda ekonomik, politik yapılarda önemli etkendir. Bu etkenlerle ilgili çeşitli yazarlar tarafından birçok makaleler yazılmış ve incelenmiştir.

Ünlü yazar Gray, muhasebe ve kültür arasında bir ilişkinin var olduğunu incelemiş ve model olarak ispat etmiştir. Gray'e göre muhasebe değerleri toplumun kültüründen etkilenmektedir ve muhasebe sisteminin oluşmasında yer alan önemli faktörlerden biridir. (Usul, 2007: 12).

Bir ülkede kullanılan muhasebe sisteminin yeni bir muhasebe sistemi ile değiştirilmesi yani yerel muhasebe sisteminin kaldırılıp uluslararası muhasebe standartlarının uygulanması oldukca zor bir süreçtir.

Şuan Azerbaycan'da kullanılan muhasebe sistemi "Azerbaycan Milli Muhasebe Standartlarıdır." Ancak küresel globalleşme ile artık dünyanın bir çok ülkesinde olduğu gibi Azerbaycan'da da uluslararası muhasebe standartlarına geçiş süreci izlenmektedir. Bu geçiç süreci oldukca zor ve uzun bir süreçtir. Çünkü yeni sunulan muhasebe sisteminin norm ve değerlerleri ile daha önceki muhasebe sisteminin toplum tarafından kabul edilen ve alışılan norm ve değerleri arasında bir değişimin sağlanması zor bir süreçdir ve direk toplum kültürü ile alakalıdır (İbadov, 2012: 10).

Muhasebe sisteminde tek bir dilde konuşulmasını yani tek düzen hale gelmesini etkileyen bir diğer faktör dinsel kültürdür. Toplum tarafından kabul edilen dinsel inanç ve değerler muhasebe sisteminin, standartlarının uygulanmasında etkilidir. Bu varsayım, özellikle dini yasalarla yönetilen ülkelerde geçerlidir. Örnek olarak Azerbaycan'ın güney komşusu olan İran İslam Cumhuriyeti'ni gösterebilir.

3. 2. Siyasi veya Politik Yapılardakı Farklılıklardan Kaynaklanan Sorunlar

Muhasebe sistemi genelde bir ülkenin bürokratik yapısına göre oluşturulmaktadır. Örneğin merkeziyetçi bürokratik yapıya göre tasarlanan muhasebe sistemi ile merkeziyetçi olmayan bürokratik yapının tasarladığı muhasebe sistemi arasında farklılıklar oluşmaktadır. Aşırı bürokratik yapıya sahip olan ülkelerde, otorite yetkisi tek elde tutup başka otoritelerle paylaşılmak istenmediğinden, muhasebe sistemini kendi amaç ve beklentilerine uygun şekilde belirlenmektedir. Buna karşın, aşırı bürokratik yani merkeziyetçi yapıya sahip olmayan ülkelerde, muhasebe sistemi piyasanın ve karar alıcıların beklentilerine cevap verebilecek şekilde oluşturulmaktadır. Merkeziyetçi veya aşırı bürokratik yapıya sahip olmayan ülkelere örnek olarak İngiltere, Hollanda, Amerika, Fransa gibi ülkeler gösterebilir. Bu ülkelerin, muhasebe sistemleri devletden daha ziyade yatırımcılara göre düzenlenmektedir (Gray, 2010: 10).

Aşırı bürokratik yani merkeziyetçi yapıya sahip ülkelerde ise muhasebe sistemi karar alıcılara göre değil yasalara göre hazırlanmaktadır. Bir diğer ifade ile muhafazakar yapıya dayanmaktadır. Bu ülkelere örnek olarak Güney Amerika ülkeleri, Afrika ülkeleri ve Asya ülkeleri verilebilir.

Azerbaycan'da uygulanmakta olan "Azerbaycan Milli Muhasebe Standardı" açıklamalarda ve teoride karar alıcılara bağlı hazırlanan bir sistemdir. Bu sistem karar alıcılara bilgi sağlamaktan çok devlet merkezli yükümlülüklerin uygulanmasına yönelik hazırlanmaktadır (Sadikov, 2015: 44).

Kısaca özetlenirse, muhasebe sistemi ülkelerin siyasi ve politik yapısına, yönetim biçimine, pazar yapısına ve toplumun amaçlarına göre hazırlanmalıdır.

3. 3. Dil Farklılıklarından Kaynaklanan Sorunlar (Tercüme Sorunu)

Uluslararası muhasebe standartlarının entegrasyon sorunlarından bir diğeri de dil farklılıklarından kaynaklanan tercüme sorunudur. Her ülkenin kendi dili olduğu gibi kendilerine özgü muhasebe terminolojileri vardır. Ülkelerin farklı muhasebe terminolojisinin olmasının nedeni muhasebe dilinin o ülkenin kültür yapısı ile etkileşim içinde olmasından kaynaklanmaktadır (Evans, 2001: 107).

Dünya genelinde olduğu gibi Azerbaycan'da da yani Azerbaycan Milli Muhasebe Standartlarında da tercüme sorunu yaşanmaktadır. Çünkü uluslararası muhasebe standartlarında var olan bazı kavram ve ya semboller, Azerbaycan diline çevrildiğinde yani kaynak dilden hedef dile çevrildiği zaman bazı anlaşılmazlıklar oluşmaktadır.

Bu anlaşılmazlıklara kaynak oluşturan nedenlere örnek olarak aşağıdakiler gösterebilir:

1. Azerbaycan diline çeviri yapıldığında o sözcüğün karşılığının olmamasından,

2. Uluslararası Muhasebe Standartlarında tek bir kelime ile anlatılan bir ifadenin Azerbaycan dilinde tek bir sözcük ile ifade edilememesinden kaynaklanmaktadır.

Bu nedenle, Uluslararası Muhasebe Standartlarına geçiş süreci boyunca kavram ve semboller arasında uyumlaştırma çalışmaları yapılmalı ve daha etkili araştırmalar yapılmalıdır (Ferejov, 2010: 85).

4. SONUÇ

Dünya genelinde her bir ülkenin kendisine özgü sosyo-kültürel, politik, ekonomik yapıları mevcutdur. Tüm bu etkenlerin sonucunda ülkelerin muhasebe sistemleri farklılık göstermektedir.

Her bir ülkede olduğu gibi Azerbaycan'da da sosyo-kültürel, politik, ekonomik, hukuk yapılarında farklılık nedeni ile uluslararası muhasebe standartlarının entegrasyonunda sorunlar oluşmuştur.

Bu çalışma sonucunda tüm bu sorunların neden kaynaklandığı belirtilmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur. Dünya genelinde genel kabul gören tek bir muhasebe standartının olması için yani uluslararası muhasebe standartlarına entegrasyon yapılması için ülkelerin bir görüşbirliği oluşturmalı ve hukuki yapıda gerekli düzenlemeler yapmalıdır.

KAYNAKÇA

Abbasov, G. (2015). *Muhasibat Uçotu*. İktisad Universitesi Yayın Evi, Bakü: 65

Ağca, A. (2003). Ülke Muhasebe Sistemlerindeki Farklılıklar ve Bu Farklılıklardan Kaynaklanan Sorunlar. *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(3), 4.

Ayboğa, H. (2002). Globalleşme Sürecinde Muhasebe Alanındaki Gelişmelere Ülkemizin Uyumu. *Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(5), 42.

Berberoğlu, B. (2002). Uluslararası Muhasebe Standartları ile Ülkemizdeki Muhasebe Standartları Uygulamalarının Karşılaştırılması. *Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 15.

Çankaya, F. (2007). Uluslararası Muhasebe Uyumunun Ölçülmesine Yönelik Bir Uygulama: Rusya, Türkiye ve Çin Karşılaştırması. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi,Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 6.

Evans, L. (2001). Uluslararası Muhasebe Standartlarında Dil ve Tercüme Sorunu. *Muhasebe ve Denetim Dergisi*, 17(2), 215.

Ferejov, E. (2010). *Uçot işi ve onun aparılma qaydası*. Ticaret Kitapevi, Baku: 27.

Gray, S. (2010). *Kültürün Muhasebe Üzerindeki Etkisi*:10.

Guluyev, O. (2015). *Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Azerbaycan Uygulaması*. İktisad Üniversitesi Yayınevi, Bakü: 85

Güvemli, B. (2008). Uluslararası Muhasebe Standartlarının Çeşitli Ülkelerin Muhasebe Kültürleri ile Etkileşimi ve Türkiye Örneği. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, *Yayınlanmış Doktora Tezi*, İstanbul: 4.

İbadov, E. (2012). Azerbaycan ve Türkiye Muhasebe Sistemlerinin Karşılaştırmalı Analizi. Dumlupınar Üniversitesi, *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*, Kütahya: 33

IFRS, (2018). *Use of IFRS Standards around the world*: 3

Lewis, M. (2001). Muhasebe ve İslam. *Muhasebe Dergisi*, 25, 12.

Sadikov, E. (2015). *Muhasibat Uçotunun Genişlendirilmesi*. Bakı Kitapevi, Bakü: 44.

Usul, H. (2010). *Davranışsal Muhasebe*. Asil Yayınları, Ankara: 31.

Üstündağ, S. (2015). Muhasebe Standartlarının Oluşturulması Süreci. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, 10(3), 10.